

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТА
ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ У
СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВЦЯ ПРОТЯГОМ
2001 – 2011 РОКІВ)**

ГАЦЕЛЮК Віталій Олександрович - кандидат юридичних наук, Національний радник з правових питань Координатора проектів ОБСЄ в Україні

Стаття посвячена аналізу тенденцій криміналізації в сфері економічної преступности на протязенні першого десятиліття діяння нового Уголовного кодекса України. Доказується, що многочисленны изменения действующего законодательства стали причиной снижения уровня его согласованности. Сделан вывод о том, что одним из ключевых факторов криміналізації в данном сегменте выступили стандарты, закреплённые в документах международного характера.

Ключові слова: криміналізація, декриміналізація, злочини у сфері господарської діяльності.

Аналіз розвитку кримінального законодавства свідчить про очевидні вади системного характеру, притаманні цьому процесу. Підтримуємо В.О. Навроцького в тому, що середньострокові тенденції розвитку вітчизняного кримінального права включають: нестабільність; кількісне зростання обсягу кримінального закону при фактично незмінній законодавчій криміналізації; зниження якості кримінального закону; вибіркоче застосування кримінального закону; зниження ролі кримінально-правової доктрини у розвитку законодавства та правозастосуванні [1].

Усе це не сприяє приведенню норм кримінального права у відповідність до принципу законності кримінального права, який, серед іншого, передбачає й наявність чітких, недвозначних та узгоджених між

собою юридичних норм¹ і, у свою чергу, є складовою принципу верховенства права.

Особливої гостроти ці проблеми набувають, коли мова йде про кримінально-правове регулювання відносин у сфері господарювання. Як пише А.Е. Жалінський, у побутовій свідомості, а також у багатьох працях юристів економіка розглядається виключно як заражена криміналом сфера соціальної діяльності. У результаті відбувається певна деформація завдань кримінального права, збільшується корупційність окремих кримінально-правових рішень, гальмується інноваційна активність суб'єктів економіки та розвиток економічних інститутів [3].

Протягом 2001 – 2011 років включно зміни до Розділу VII КК України були внесені 24 законами², які значною мірою стосувалися уточнення кримінально-правового

¹ Можливо, це дозволить і запобігти появі законодавчих перешкод для правильного відмежування різних за природою правопорушень, про наявність яких зазначала Л.П. Брич у публікації про так звані “антикорупційні законопроекти” [2].

² Закони України від 17.01.2002 № 2953-III, від 16.01.2003 № 430-IV, від 03.04.2003 № 669-IV, від 22.05.2003 № 850-IV, від 10.07.2003 № 1098-IV, від 16.12.2004 № 2252-IV, від 06.07.2005 № 2734-IV, від 17.11.2005 № 3108-IV, від 09.02.2006 № 3423-IV, від 23.02.2006 № 3480-IV, від 24.05.2007 № 1071-V, від 31.05.2007 № 1111-V, від 15.04.2008 № 270-VI, від 25.12.2008 № 801-VI, від 18.05.2010 № 2258-VI, від 08.07.2010 № 2457-VI, від 08.07.2010 № 2464-VI, від 02.12.2010 № 2735-VI, від 02.12.2010 № 2756-VI, від 22.12.2010 № 2852-VI, від 21.04.2011 № 3267-VI, від 22.04.2011 № 3306-VI, від 22.09.2011 № 3795-VI, від 15.11.2011 № 4025-VI.

регулювання в цій сфері з урахуванням міжнародно-правових факторів³.

³ 2002 рік. КК доповнено статтею 203-1 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва».

2003 рік. У новій редакції викладено статті 198 «Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом», 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», частину першу статті 306; кодекс доповнено статтею 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Статті 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» і 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару» викладені в новій редакції. Статтю 228 «Примушування до антиконкурентних узгоджених дій» викладено в новій редакції. Статтю 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок» викладено в новій редакції.

2004 рік. У статті 231 назву викладено в новій редакції: «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», в абзаці першому після слів «що становлять комерційну» доповнено словами «або банківську»; слова «комерційне шпигунство» виключені; у статті 232 назву статті викладено в новій редакції: «Розголошення комерційної або банківської таємниці», абзац перший після слів «Умисне розголошення комерційної» доповнено словами «або банківської».

2005 рік. Статтю 203-1 викладено в новій редакції: «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва». КК доповнено статтею 212-1 «Ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

2006 рік. У статтях 176, 177 та 229 змінені визначення кваліфікуючих ознак у вигляді матеріальної шкоди. КК доповнено статтею 232-1 «Розголошення або використання неоприлюдненої інформації про емітента або його цінні папери».

2007 рік. В абзаці першому частини першої статті 201 слова «радіоактивних або вибухових речовин» замінено словами «вибухових речовин, радіоактивних матеріалів». Спеціальна конфіскація у статтях 176, 177 та 229 доповнена такими діями як «знищення» відповідних предметів.

2008 рік. Закон «про гуманізацію» – у статтях 200, 207, 210, 211, 215 та 228 лібералізовані санкції, до

Розглянемо більш детально окремі сумнівні риси цих законодавчих новел. Так, Законом України №3267 від 21.04.2011 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 222¹ «Маніпулювання на фондовому ринку». Суб'єктом права законодавчої ініціативи в даному випадку виступив Уряд, попередньо офіційно задекларувавши плани «забезпечити удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії ле-

статей 212, 218, 219, 220, 222 внесені редакційні зміни, диспозиція частини першої статті 221 викладена в новій редакції. Частина друга статті 202 викладена в новій редакції, Кодекс доповнено статтями 223-1 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів», 223-2 «Порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів», 232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента», стаття 223 «Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску» та 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації» викладені в новій редакції.

2010 рік. Пункт 1 примітки до статті 209, та стаття 209-1 викладені в новій редакції, в абзаці першому частини першої статті 209 слова «чи укладення угоди» замінено словами «чи правочину». Назви та диспозиції частин перших статей 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» та 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону», викладені в новій редакції.

Стаття 212-1 «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» викладена в новій редакції. Стаття 227 «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції» викладена в новій редакції. Частина четверту статті 212 викладено в новій редакції. Кодекс доповнено статтею 203-2 «Зайняття гральним бізнесом».

2011 рік. Кодекс доповнено статтею 222-1 «Маніпулювання на фондовому ринку». У статті 232-1 відбулися численні зміни, фактично її викладено в новій редакції. У частині першій статті 222 слова «громадянином-підприємцем або громадянином - засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності» виключено. «Нова гуманізація» – стаття 201 викладена в новій редакції, у статтях 200, 203-1, 203-2, 204, 205, 206, 209, 209-1, 212, 212-1, 213, 216, 219, 222, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 227, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 лібералізовані санкції, статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234 і 235 із Кодексу виключено.

галізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму шляхом криміналізації маніпулювання на фондовому ринку та посилення покарання за незаконне використання інсайдерської інформації з віднесенням таких дій до категорії предикатних злочинів” [4].

Мотивація такого кроку полягала в тому, що “в Україні існує кримінальна відповідальність за незаконне використання інсайдерської інформації, однак кримінальної відповідальності за маніпулювання на фондовому ринку, що вважається своєрідним «правилом хорошого тону» на закордонних майданчиках, у нас немає. А це – одна з вимог FATF» [5]. Це (з посиланням на Варшавську конвенцію) підтверджує й зміст Пояснювальної записки до відповідного законопроекту реєстр. №8274 [6].

У Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо зазначеного законопроекту, окрім загальних зауважень щодо відсутності підстав для криміналізації маніпулювання на фондовому ринку, міститься й пункт про те, що “використання цілої низки розмитих оціночних понять, які згідно з положеннями законопроекту складатимуть об’єктивну сторону такого злочину, як маніпулювання на фондовому ринку, є неприпустимим”.

Саме по собі існування бланкетних норм у тексті КК, хоча й піддається критиці [7], проте видається неминучим. Втім, і в цьому випадку чітке визначення законодавцем заборонених видів поведінки не лише сприяє підвищенню ефективності кримінального закону [8], але й є передумовою дотримання принципу законності кримінального права.

Аналіз опису ознак об’єктивної сторони складу злочину, передбаченого новою ст. 222¹ КК, у цьому контексті дає підстави стверджувати, що принаймні спосіб визначення такої ознаки, як діяння, ризикує спричинити низку проблем у процесі застосування норми. Стаття 222¹ КК описує діяння наступним чином: дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів.

З цього приводу варто зазначити, що, по-перше, Варшавська конвенція у Додатку

серед інших злочинів називає “маніпулювання ринком”. Оскільки це словосполучення йде у зв’язці з незаконним діями з інсайдерською інформацією, можна припустити, що мається на увазі саме поведінка на ринку цінних паперів. Але який конкретний зміст Конвенція вкладає в поняття “маніпулювання ринком” – невідомо. Тому з формальної точки зору виконанням вимог Конвенції можна вважати криміналізацію будь-якого діяння, яке у національному законодавстві має назву “маніпулювання ринком”. По-друге, зі змісту кримінально-правової норми випливає, що діяння як ознака складу злочину, полягає у дії, що містить ознаки іншого діяння, а саме ознаки маніпулювання на фондовій біржі. При цьому, варто звернути увагу на термінологічний “різnobій”. Назва ст. 222¹ КК та статті 10¹ Закону України “Про державне регулювання ринку цінних паперів” викладені як “маніпулювання на фондовому ринку”, у той час, коли у диспозиції норми КК йде мова про “ознаки маніпулювання на фондовій біржі”⁴, а в тексті самої ст. 10¹ закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів – про “маніпулювання цінами на фондовому ринку”.

За умови чіткого дотримання принципу законності кримінального права маємо зробити висновок про відсутність у законодавстві визначення забороненої форми поведінки, а саме маніпулювання на фондовій біржі, тобто про неможливість з’ясування точного змісту кримінально-правової норми. Втім, досвід вітчизняної практики застосування законодавства дає підстави припустити, що для правозастосувача такі “дрібниці” значення, на жаль, не матимуть і “маніпулювання на фондовій біржі” визначатиметься через “маніпулювання цінами на фондовому ринку”. Але і в цьому випадку є питання. Так, невідомо, які “ознаки маніпулювання на фондовій біржі” має на увазі законодавець, скільки їх достатньо для кваліфікації дії як злочину.

Отже, очевидно, що навіть за умови припущення можливості доведення ознак даного складу злочину (що виглядає досить мало-

⁴ До речі, вираз “маніпулювання на фондовій біржі” з’явився під час доопрацювання проекту на друге читання.

ймовірним), сама законодавча конструкція, що використана, не відповідає усталеним прийомам законодавчої техніки та принципам криміналізації.

Інший приклад. У 2006 році Законом України №3480 Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 232¹, яка за визначений період встигла зазнати двох змін (у 2008 та 2011 роках), а фактично – двічі була викладена в новій редакції. Очевидно, що така динаміка у законодавчому викладенні норми КК викликана відносною новизною сфери правового регулювання фондових ринків для правової традиції України, в тому числі для системи кримінальної юстиції, яка методом “спроб та помилок” намагається віднайти оптимальний обсяг кримінально-правової репресії, достатній для забезпечення режиму законності у вказаній сфері.

Норма в редакції 2008 року була піддана обґрунтованій критиці, незважаючи на те, що сам факт вдосконалення КК у цьому напрямку був позитивним кроком. Так, П.М. Коваленко, аналізуючи здатність кримінального законодавства України (станом до доповнення у 2006 році КК спеціальною нормою) протидіяти шахрайствам на фінансових ринках у біржовій торгівлі, зазначав: чинним кримінальним законодавством передбачена кримінальна відповідальність тільки за незаконне отримання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (ст. 231 КК України), а також за розголошення комерційної таємниці (ст. 232 КК України). Але, у зв'язку з тим, що згідно з Господарським кодексом України прийнятого 16 січня 2003 р. в ст. 36 “...склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання відповідно до закону”, використати статті кримінального законодавства для захисту прав інвесторів у випадках торгівлі на “інсайдерській” інформації неможливо, тому що інформацію, яка може підірвати рівність можливостей між інвесторами та їхню довіру до ринку при здійсненні фінансових угод з цінними паперами, що провадяться на біржах, держава має охороняти у будь-якому випадку, незалежно від бажання чи власної думки

суб'єкта господарювання, незалежно від бажання чи власної думки керівника підприємства [9].

Стаття 232¹ КК у редакції 2011 року суттєво змінила правові підстави протидії незаконному використанню інсайдерської інформації, втім, зосередимося лише на одному з аспектів, а саме: на питанні приводів до введення покарання у виді позбавлення волі за відповідні дії, в контексті рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF). Слід зауважити, що ст. 232¹ у редакції 2006 року передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років. Законом №801 від 25.12.2008 року таке покарання, як позбавлення волі, було вилучено із санкцій ст. 232¹. Кабінетом Міністрів України цей крок обґрунтовувався наступним чином: «... Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» законодавчо запроваджено введення поняття «інсайдер» та «інсайдерська інформація», внесено зміни до Кримінального кодексу України з метою встановлення кримінальної відповідальності за розголошення або використання неоприлюдненої інформації про емітента або його цінні папери. Але зазначена норма передбачає санкцію лише у вигляді обмеження волі особи, яка винна у використанні інформації. Така санкція є занадто жорсткою і в той же час не містить матеріальної складової санкції до особи, яка фактично є винною в економічному злочині та заподіяла матеріальну шкоду інвесторам. Виходячи із зазначеного, існує потреба у введенні матеріальної складової кримінальної відповідальності за використання інсайдерської інформації на фондовому ринку» [10].

Не «помітивши» другий, більш жорсткий, вид покарання у санкції ст. 232¹ КК, Уряд навіть стосовно обмеження волі висловився досить однозначно: санкція є занадто суворою. Але Законом №3306 від 22.04.2011 року позбавлення волі знову було включено до складу санкції незаконного використання інсайдерської інформації. У Пояснювальній записці до законопроекту реєстр. №7330 (майбутнього Закону №3306) Уряд зазначає щодо першої редакції ст. 232¹ КК наступне: «У травні 2006 року набув чинності Закон

України «Про цінні папери та фондовий ринок». Цим законом ... внесено зміни до Кримінального кодексу України з метою встановлення кримінальної відповідальності за розголошення або використання не оприлюдненої інформації про емітента або його цінні папери, що відповідає переліку предикатних злочинів, наведеному в 40 рекомендаціях FATF».

Далі йдеться про недосконалість чинного на той момент законодавства, у тому числі й кримінального, але жодного слова про необхідність посилення санкцій у ст. 232¹ КК. Втім, про те, що повернення покарання у вигляді позбавлення волі до санкції ст. 232¹ КК було обумовлено вимогами FATF, свідчать як коментарі експертного середовища [11], так і офіційні документи, наприклад, схвалена Розпорядженням КМУ від 9.03.2011 року №190-р «Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року», а також Пояснювальна записка до поданого Урядом законопроекту щодо криміналізації маніпулювання на фондовому ринку (реєстр. №7330).

Стратегія прямо зазначає про необхідність «посилення покарання за незаконне використання інсайдерської інформації з віднесенням таких дій до категорії предикатних злочинів» відповідно до положень Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р.

У КК України так звані предикатні злочини визначаються у п. 1 примітки до ст. 209. Для віднесення злочину до предикатних достатньо, зокрема, наявності у складі відповідної норми покарання у виді позбавлення волі, незалежно від його строку.

Саме тому Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності виступив проти передбачених проектом реєстр. №7330 суттєвих змін до КК, запропонувавши обмежитися поверненням позбавлення волі до санкції ст. 232¹ КК⁵.

⁵ Комітет, зокрема, зауважив: «У процесі аналізу даного законопроекту Комітетом з'ясовано, що, зважаючи на взяті Україною міжнародні зобов'язання,

Нарешті, Закон України №4025-IV від 15.11.2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», поза всіма сумнівами, суттєвим чином трансформував зміст механізму кримінально-правового регулювання в Україні. Очевидно, що наукове осмислення цих новацій триватиме ще довго, адже на стадії парламентського розгляду відповідний законопроект перебував лише протягом семи тижнів⁶.

Цікаво, що необхідність прийняття Закону №4025 була обумовлена наступним: «надмірне втручання правоохоронних органів у діяльність господарюючих суб'єктів

передбачені положеннями Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Варшава, 2005), ратифікованої Законом України від 17.11.2010, а також з огляду на рекомендації FATF щодо механізмів протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, достатньо внесення до Кримінального кодексу України однієї невеликої зміни. А саме – доповнення чинних санкцій у статті 232¹ Кримінального кодексу України позбавленням волі на мінімально можливий строк у контексті примітки до статті 209 Кримінального кодексу України автоматично включає незаконне використання інсайдерської інформації до переліку так званих “предикатних” злочинів відносно відмивання злочинних коштів. Цим самим Україна повністю виконає рекомендації наших міжнародних партнерів.

У свою чергу, запропоновані проектом зміни до положень КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення не обґрунтовані жодним чином. Звертаємо Вашу увагу, що в даному випадку Комітет повністю підтримує зауваження до законопроекту, що надійшли від Головного науково-експертного та Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України.

Відтак, Комітет пропонує в межах розгляду законопроекту реєстр. №7330 обмежитися внесенням до Кримінального кодексу України “точкової” зміни з метою врахування рекомендацій FATF (доповнення санкцій статті 232¹)” (Лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності вих. № 04-19/3-774 від 18.04.2011 р.)

⁶ Очевидно, що при такому законодавчому темпі важко забезпечити відповідність кримінальної правотворчості визначенню Н.Б. Алієва: «тривалий процес розробки кримінально-правових норм, який завершується зміною або прийняттям нових кримінальних законів» [12].

створює істотні перешкоди для реалізації конституційно закріпленого права громадян на зайняття підприємницькою діяльністю». При цьому, створюючи умови для зменшення інтенсивності переслідування осіб за низку правопорушень у кримінальному порядку, держава не зазначає, яким чином це позначиться на стані забезпечення прав інших осіб. Так, статті 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234 і 235 КК було виключено з тексту Кримінального кодексу. На думку С.Д. Шапченка, який жорстко розкритикував інші аспекти законопроекту, «два основні напрями гуманізації відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності, що пропонуються законопроектом №9221 на рівні Особливої частини КК, — декриміналізація і пом'якшення караності — загалом видаються прийнятними» [13].

Проте, на нашу думку, окремі деталі «декриміналізаційного» процесу видаються сумнівними з точки зору принципу гуманізму кримінального права (в аспекті захисту кримінальним правом прав та свобод людини). Наприклад, *недотримання вимог щодо подальшого використання приватизованого об'єкта чи інших обов'язкових умов щодо приватизації, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами*, було переведено із розряду злочинів (ст. 235 КК) до числа адміністративних правопорушень (ст. 166¹⁴ КУпАП).

Криміналізацію слід оцінювати не лише у межах дихотомії злочин/незлочинна поведінка. Суттєвої різниці результатам цього процесу додає кримінально-процесуальне законодавство, законодавство про оперативно-розшукову діяльність та інше. Наприклад, рівень кримінально-правової репресії відносно тяжких та особливо тяжких злочинів визначається не лише самим фактом визнання відповідних діянь злочинними та встановлення жорстких мір покарання. Свою роль відіграє неможливість звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання. Похідними наслідками цього є сильний репресивний тиск на особу, що підозрюється чи обвинувачується у скоєнні злочину, з боку органів досудового слідства (у першу чергу, загрозою взяття під варту),

органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (загрозою проведення оперативно-розшукових заходів), що обмежують конституційні права людини.

До прийняття закону №4025 основною тенденцією, на жаль, залишалось посилення репресивного тиску. Відбувалося це як за рахунок включення до КК нових статей, так і шляхом внесення змін до норм, що вже були у його складі.

Здебільшого, ці зміни стосувалися питань, які знаходяться в зоні уваги різного роду міжнародних гравців (порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, операції з інсайдерською інформацією, маніпуляції на фондовому ринку) або були ініційовані органами державної влади (примушування до антиконкурентних узгоджених дій, незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок, відповідальність за ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, порушення на ринку цінних паперів).

Єдиним, мабуть, прикладом, коли широкий суспільний резонанс призвів до криміналізації діяння, можна назвати визнання злочином зайняття гральним бізнесом у 2010 році.

Після прийняття закону №4025 у відповідному розділі КК залишилося 28 складів злочинів, які охороняють відносини у відповідних сферах господарської діяльності⁷.

⁷ Зокрема, сфери обігу грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї; контрабанди окремих груп предметів; обігу дисків для лазерних систем, обладнання та сировини для їх виробництва; зайняття гральним бізнесом; обігу підакцизних товарів; фіктивного підприємництва; протидії законній господарській діяльності; легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; використання бюджетних коштів; ухиленні від сплати обов'язкових платежів; операцій з металобрухтом; обігу марок акцизного збору; банкрутства; шахрайства з фінансовими ресурсами; операцій на фондовому ринку; обігу небезпечної продукції; використання знаків для товарів чи послуг; охорони

КК України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

З урахуванням цього, цілком очевидно, що далеко не всі із цих злочинів порушують перелічені об'єкти кримінально-правової охорони. Але, на жаль, держава все ще продовжує сприймати кримінальний закон як засіб, що може суттєво вплинути на економічні відносини, не бажаючи регулювати цю сферу іншими способами.

Натомість, окремі новітні прояви економічної діяльності, на думку вчених, потребують інших форм та засобів криміналізації. Так, О.Г. Кальман вважає, що аналіз застосування чинного КК України щодо протидії незаконному рейдерству показав низьку ефективність норм, і тому необхідність і нагальність розробки додаткових заходів кримінально-правового характеру щодо протидії незаконному захопленню підприємств є актуальною вимогою сьогодення. Автор вважає, що криміналізація цього діяння як окремого складу злочину дозволить відокремити незаконне рейдерство від багатьох інших складів злочинів проти власності, у сфері господарської діяльності, що мають значно менший ступінь суспільної небезпечності [14].

Отже, виходячи із п. 21 частини першої статті 92 Конституції України («виключно законами України встановлюються: ... 21) організація і порядок діяльності Верховної Ради України») нам видається доцільним розробити та прийняти Закон України «Про порядок внесення змін або доповнень до Кримінального кодексу України» (або, можливо, спеціальний розділ у Загальній частині КК), яким чітко (і максимально детально) визначити вимоги до законопроектів у сфері кримінального права, передбачивши обов'язкове проведення кримінологічних досліджень, аналізу практики застосування чинних норм та моделювання потенційних

комерційної чи банківської таємниці; використання інсайдерської інформації; приватизації державного чи колективного майна

шляхів вирішення проблем конкуренції тощо⁸.

Вважаємо, що наступні дослідження у цій сфері мають бути присвячені механізмам адекватної (і такої, що відбувалася б у розумні строки) гармонізації національного законодавства з нормами міжнародних угод.

Інакше недоліки кримінально-правової законотворчості, витрати криміналізації можуть привести до двох протилежних, але однаково небажаних наслідків: наявності прогалин у кримінальній караності або, навпаки, до її надмірності [15], що й відбувається сьогодні у сфері криміналізації та декриміналізації окремих видів поведінки у сфері економіки.

І очевидно, актуальність визначення зваженого підходу до криміналізації «економічних» злочинів не зменшуватиметься, адже, як правильно стверджує В. Мойсик, діяльність окремих суб'єктів господарської діяльності інколи спрямовується, на жаль, не на задоволення зростаючих потреб суспільства, а на особисте збагачення, яке є незаконним, як правило, бо досягається шляхом порушення прав і законних інтересів інших учасників господарської діяльності [16].

Література

1. Навроцький В.О. Середньострокові тенденції розвитку кримінального права України // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму, 23 – 24 вересня 2011 р. – Львів, Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – С. 279 – 282.

2. Брич Л.П. Про проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 13 – 15 квітня 2007 р. У 2-х ч. – Львів: Львів-

⁸ Очевидно, що схожими мотивами керувався Л.Д. Гаухман, пропонуючи «для забезпечення стабільності кримінального законодавства корисно ввести норму, що забороняла би внесення змін та доповнень до КК протягом довгого часу з моменту набрання ним чинності, наприклад, десяти років» [7].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу тенденцій криміналізації та декриміналізації у сфері економічної злочинності протягом першої декади дії нового Кримінального кодексу України. Доводиться, що численні зміни чинного законодавства спричинили зниження рівня його узгодженості. Зроблено висновок, що одним із ключових факторів криміналізації в цьому сегменті виступили стандарти, закріплені у документах міжнародного характеру.

SUMMARY

The Article dedicated to analysis of criminalization trends in the sphere of commercial crime during the first decade of new Criminal code of Ukraine implementing. It is opined, that multiple amendments to the current legislation caused decline of its consistency. It is also concluded that internationally accepted standards played key role and one of major factors of criminalization.

ський державний університет внутрішніх справ, 2007. – Ч.2. – С. 30.

3. Жалинский А.Э. Уголовное право в ожидании перемен: теоретико-инструментальный анализ. – М.: Проспект, 2009. – С. 254.

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 року №190-р “Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму до 2015 року”.

5. В. Ковальська. Проблема маніпулювання на ринку цінних паперів України лежить у площині етики професійної спільноти. Якби професійне співтовариство «відторгало» таких діячів, ефект був би вражаючим // Веб-сайт «Всеукраїнська експертна мережа» [Електронний ресурс]. – режим доступу:

<http://www.experts.in.ua/inform/smi/detail.php?ID=44503>

6. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39960

7. Гаухман Л.Д. Проблемы УК РФ: бланкетность, декларативность, казуистичность // Материалы Международной научной конференции на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 31 мая – 1 июня 2001 г. – М.: «ЛексЭст», 2002. – С. 46 – 53.

8. Козак О.С. Поняття ефективності кримінального закону // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20 – 21 травня 2011р., / редкол.: Г.Є.Болдарь, А.О. Данилевський,

О.О. Дудоров та ін.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ум. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 236.

9. Коваленко П.М. Запобігання шахрайству на фінансових ринках у біржовій торгівлі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2005. – С. 145.

10. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=32701&pf35401=123880

11. Уряд написав схему щодо «брудних» грошей (<http://www.epravda.com.ua/news/2011/03/10/275938/>)

12. Алиев Н.Б. Теоретические основы советского уголовного правотворчества / Алиев Н.Б.; Отв. ред.: Гайков В.Т. - Ростов: Изд-во Рост. ун-та, 1986. - С. 7.

13. Шапченко С.Д. Зробити краще, щоб не вийшло як завжди // Дзеркало тижня. – №38 (21 жовтня 2011 року).

14. Кальман О.Г. Протидія незаконному рейдерству: питання криміналізації // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 жовт. 2011 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов, (заст. голов. ред.) та ін.. – Х.: Право, 2011. – С. 303.

15. Теорія криміналізації: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Балобанова Дар'я Олександрівна; Одеська національна юридична академія. - О., 2007. – С. 56-57.

16. Мойсик В.Р. Кримінальна відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами в Україні: аналіз правотворчості та правозастосування. Монографія. – К.: Атіка-Н, 2010. – С. 4.